

דף כד

באורים והערות בפשט

'מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא שותות ולא נוטלות כתובה. דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן' — הגם שאיסור מעוברת ומינקת חבירו אינו אלא מדרבנן, סוף סוף אינו ראוי לקיימה, וגם איננו מנוקה מעוון, ולכן אינה שותה לדעת רבי מאיר. (והעירו משיטת ר"מ במקום אחר (סוכה כג) שדבר שאינו ראוי מדרבנן, אינו נחשב 'אינו ראוי'. וישבו הדבר בפנים שונות — ע' מהר"ץ חיות ומלא הרועים כאן ובכלליו; שו"ת כוכב מעקב יג; שו"ת דובב משרים ח"ג יג; חדושי רבי עזריאל — כתובות כט. עוד בענין 'אינו ראוי' מדרבנן — ע' במובא בפסחים עח: סוכה כג).

וחכמים סוברים, הואיל ולא נאסרה אלא באיסור זמני [ודלא כרבי מאיר שהולך לשיטתו שאם נשא מעוברת חברו לא יחזיר עולמית, וכדלהלן], לכך נחשבת 'ראויה לו' כי ראויה היא לאחר זמן. ולפי טעם 'אינו מנוקה מעוון' (ואפילו בעוון מדרבנן אין המים בודקין, כמו שפסק הרמב"ם הל' סוטה ב,ח) יש לומר, כיון שאין הביאה בעצמותה אסורה, אלא מפני סכנת הולד, אין זה מונע את בדיקת המים. (משנה למלך שם. ובשו"ת באר יצחק הוכיח מכאן שאיסור מעוברת חבירו קל משאר איסורין דרבנן — ויש לדחות, שלא משום קולא נגעו בה, אלא כיון שאינו איסור ביאה עצמי רק מחמת הולד, לכך שותה. אחיעזר ח"ג טז. ולרבי מאיר, כיון שלשיטתו נאסרה עליו עולמית, הרי עשאוהו חכמים כאיסור-ביאה עצמי מדרבנן. עפ"י הנצי"ב; אמת ליעקב — להלן כת. שעורי ר' שמואל — יבמות לו: ע"ש. ובדרך אחרת — ע' בשו"ת אור שמח ו).

'ומתניתין מגי רבי יונתן היא... — הגם שרבי יונתן מיעט ארוסה ושומרת יבם משני מקראות, והמשנה לא מיעטתן אלא מתחת אישה, מכל מקום במסקנת הדין שוים תנא דידן כרבי יונתן. ועוד יש לומר שהתנא לא רצה להאריך והסמיך שתיהן על אותו פסוק. (תוס' רא"ש ותוס' שני, ועוד.

ומצינו רבות כיוצא בהתנא קיצר בדרשה או הביא הדרש הפשוט. ע' סנהדרין נד: 'נפקא ליה מכל שוכב... וברש"י; וע"ש מג. שמפרש רב פפא את הלימוד שנקטה הברייתא באילו לא נאמר' ע"ש. וכן שם עג. 'אין ה"נ ואלא ניתן... ובהגהות הרב נאמ"ן שליט"א שבספר 'כסא רחמים'. וכן יש להלן מה. דרש רבי יהודה בברייתא מ'בשדה' פרט לטמון, ובארו בגמרא שעיקר לימודו מ'כי תקצר... / 'בשדה' בא לדרשה אחרת.

וע"ע: רש"י זבחים נז: תוס' פסחים פג סע"ב; יומא מט: סד"ה שאני; סוכה כד: ד"ה בכתיבה וד"ה תלמוד; ריטב"א שם כט: תוס' ר"ה ה: ד"ה שלמי; מו"ק ח. ד"ה נפקא; ריטב"א שם ג. ד"ה מנין; תוס' להלן לג. ד"ה אתיא; יבמות סח. ד"ה אי, ובתורא"ש (ע"ש כמה דוגמאות, ועע"ש במה שחילק); תוס' גטין כא: ד"ה ת"ל; תוס' ב"ק עז: סד"ה זה; ב"מ קטו: ד"ה אבל; סנהדרין לד: ד"ה כדכתיב; ריטב"א מכות ה: תוס' מנחות מד: ד"ה מנחתם (ע"ש דוגמאות רבות. וכן הביאו מן הסוגיא שם שדרשו מן המקרא ובאמת מקור הדין מסברא ולא מדרשא, אלא שבגמרא נוקט דרשה הרהוטה); שם עב. ד"ה מנין; חולין עד. ד"ה תרי; ר"ן חולין קיג (מב. בדפי הרי"ף ד"ה רב מרי); תוס' בכורות יד: ד"ה טוב; מעילה ח: ד"ה אלא.

וע"ע כסף משנה — פסוה"מ ב,ב; רש"ש שבועות ז. על תד"ה איתא; שפת אמת — תגיגה י על רד"ה מעילה; חו"א או"ח קכד לדף כג,ב; משך חכמה — אמור כב,ה).

(ע"ב) '...כשמואל דאמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה' — צריך באור לפי זה מה מעליותא יש לרבי יאשיה לשומרת יבם על ארוסה, משום דלא מיחסרא מסירה לחופה,

ופרש"י שנקנית ליבם בביאה גרידתא ואפילו בזנות להיות כאשתו — והלא לשמואל לא קנה בביאת זנות אלא להיות כארוסה בלבד ולא כאשתו גמורה, ואם כן כיצד יתכן שתהא היבמה עדיפה על ארוסה? [ומלבד זאת מה שייך לומר לא מיחסרא לחופה כיון שיכול לבה עליה לשם זנות, והלא מדובר שכבר בא עליה לשם זנות, ומה יוסיף אם יבוא שוב לשם זנות?]

ויש לומר על פי מה שכתב הגר"ש שקאפ (שערי ישר ז'ח, ובחדושי יבמות ס' כט. וכבר חקר בזה בקרן אורה — יבמות נו.), שאף לפי שמואל שביאת זנות אינה קונה לכל, אם בא עליה בעל כרחה קנה לכל, מפני שאין בזה חסרון בשם המעשה של 'ביאת יבום', שלא כביאת זנות או ביאת שוגג. ולפי זה יש לפרש 'לא מיחסרא מסירה לחופה' — שאין צריך חופה מדעת שניהם, וזוהי המעליותא שיש בשומרת יבם על ארוסה.

ולפי זה צריך לומר שגם לאחר שכבר בא עליה ביאת זנות, ולכאורה כבר פקעה ממנה זיקת יבום ושם יבמה, שהרי היא יוצאת מעתה בגט ללא חליצה וקנאה לכל הדברים האמורים בפרשה, אעפ"כ עדיין יש לו זכות יבמין לקנות לכל אף בעל כרחה, ומשום כך אלימא לרבי יאשיה שומרת יבם מארוסה, כיון שיכול להכניסה לחופה בעל כרחה, משא"כ בארוסה שצריך דעת שניהם. (שערי ר' שמואל — יבמות כט: הערות במסכת סוטה.)

לא הבנתי מה הוצרכו לכל זה, והלא י"ל בפשיטות שהארוסה אינה נחשבת כנשואה עד שתכנס לחופה, ואם בא עליה בבית אביה לשם נישואין אינו כלום, משא"כ יבמה אם בא עליה לשם יבום, אפילו ללא כניסה לחופה, אשתו גמורה היא, ובדבר זה אלימא יבמה מארוסה).

ציונים ועיונים נוספים

'מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא שותות ולא נוטלות כתובה' — על דיוק דברי רש"י בענין נישואי גרושה מעוברת ומינקת תוך כ"ד חדש — ע' בתוס' רא"ש כה: שו"ת גודע ביהודה אה"ע קמא יז ותנינא ל; שו"ת ר"י מסלוצק סא ד"ה והנה ראיתי; אבני נזר אה"ע נב, נג; אחיעזר ח"ג טז.

'יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן' — התוס' והרא"ש (ביבמות לו: וכ"ה בתורא"ש להלן כו.) צדדו לפרש 'מפרישה' — מוציאה בגט, כמו שאמרו שם בדין נושא מעוברת ומינקת חבירו (ואעפ"י שצריך לגרשה בגט נקראת זו אשה הראויה לו, משום שיכול לחזור ולקחתה לאחר זמן. 'הערות במסכת סוטה'). או יש לומר שכאן שונה, מפני שהסוטה אסורה על בעלה מהתורה, אין חוששים שמא יבוא עליה ודי בהפרשה ללא גט. (ולפי זה כאשר שתתה ונמצאת טהורה, חייב לגרשה בגט. וע' חדושים ובאורים.)

[ויש מהראשונים שלמד מכאן אודות מי שקידש מעוברת או מינקת חבירו, אין צריך להוציאה בגט אלא פורש עד כ"ד חדש, שהרי הארוסה אסורה עד שתכנס לחופה. וכתבו התוס' לדחות שדוקא באיסור דאורייתא אמרו כן, אבל באיסור דרבנן, הלא כשם שעבר על איסור מעוברת חבירו, כמו כן יש לחוש שיעבור על איסור כלה בלא ברכה. (ע"ע: מרדכי יבמות יט; אור זרוע ח"א תרכט; שו"ת מהר"ם מרוטנבורג תתסג; שו"ת הרשב"א ח"ו א).]

קינני וסתירה בשומרת יבם — לרב המנונא (לעיל יח:), שומרת יבם שזינתה — אסורה ליבמה. ולדבריו הוא הדין לשומ"י שקינא לה יבמה ונסתרה — נאסרה עליו. אבל לחולקים על רב המנונא

ומתירים שומרת יבם שזינתה, אינה נאסרת עליו בקינוי וסתירה, אלא שמועיל קינויו לענין זה שאינו נותן לה כתובה — כך משמע מפשטות דברי רש"י (כג: ד"ה ולא נוטלות). וכן נקטו התוס'. ואולם הרמב"ם (הל' יבום ב,כ) והשו"ע (אה"ע קנט,ג) אף כי פסקו דלא כרב המנוא, שיבמה שזינתה מותרת ליבם, אף על פי כן משמע מלשונם (בהל' סוטה ב,ב-ג; טושו"ע אה"ע קעח) שיבמה שקינא לה ונסתרה, נאסרה על היבם.

יש שכתבו שזה שכתב הרמב"ם שנאסרה בקינוי וסתירה, דוקא באופן שהיבם בא עליה קודם לכן, כאוקימתת הגמרא, שנעשית כאשתו. (מנחת חינוך שסה. וכן באחיעזר ח"ג סט,ג לפשטות שי' הרמב"ם). ויש שחידשו, ששיטת הרמב"ם לאסור ע"י שקינא לה ונסתרה, אף על פי שבזנות דעלמא אינה אסורה עליו, כי כאן התורה תלתה האיסור בקפידת הבעל, הלכך אפילו ביאה כזאת שאינה אסרתה, אם קינא לה ועברה על דבריו — נאסרה. כך האריך להוכיח בספר בית הלוי (ח"ב מ) ואף רצה לחדש כן בשיטת רש"י, ותיריך בזה הרבה קושיות. וכן נקט הנצי"ב בחידושיו כאן. וכ"כ האור-שמת, וכן הסכים האור-גדול (מג"י). והביאו כן מדברי המאירי במשנתנו. (וכן נמצא יסוד לזה בלבוש אה"ע קעח,א לענין שחוף, ובמשל"מ א,ג. וע"ע: קהלות יעקב ב; שעורי ר' שמואל יבמות לב. חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב לב,ה; אבי עזרי (קמא) — סוטה ב,ב; הערות במסכת סוטה, ובמובא לעיל יח:).

(ע"ב) 'משכחת לה כגון שבא עליה ארוס בבית אביה' — משמע כאן שאף על פי שארוסה אסורה על אישה מדברי סופרים עד שתיכנס לחופה, אם בא אליה אינו נחשב משום כך 'אינו מניקה מעוון' והמים בודקים את אשתו. ומכאן הקשו הראשונים על הרמב"ם (סוטה ב,ח) שלא כתב כן. (כן השיגו הראב"ד שם. וכן דחה דבריו המאירי מחמת דין זה). ויש מי שתרץ שאמנם לאחר שאסרו חכמים ארוסה לבעלה, אין צריך קרא, ולא הוצרכו למעט מן הכתוב ארוסה אלא קודם שאסרו חכמים לבעלה (עפ"י משנה למלך).

ע"ע בענין זה ובישוב הקושיא: שער המלך שם; ערוך לנר — יבמות נח; קרן אורה וחדושי הנצי"ב כאן, ועוד.

'דכוותה גבי שומרת יבם שבא עליה יבם בבית חמיה, שומרת יבם קרית לה, אשתו מעליא היא' — ואין לומר כגון שבא עליה בלא עדים שלא קנאה — שהרי אם אינו קונה אותה בביאה שלא בעדים, עדיין שומרת יבם גמורה היא ואינה בת שתיה, שאיננה תחת אישה ואין כאן 'קדמה שכיבת בעל' שהרי אינו בעלה עדיין. ואולם נראה שלפי האמת אין היבמה צריכה עדים, אלא אף אם בא עליה בינו לבינה קנאה, שאשה הקנו לו מן השמים. (עפ"י שו"ת הרשב"א ח"ד שכה. וע' ביבמות נב — ציוני מחלוקת הפוסקים בדבר).

והאחרונים כיוונו לקושיא זו, והניחו כהנחה פשוטה שאעפ"י שלא קנה כלל ללא עדים, נחשב זה ל'קדמה שכיבת בעל'. [וכן מבואר בדברי התוס' ביבמות נח: ד"ה דהא — וכמו שכתב החזו"א (קל,ה) והכריח כן מסוגיית הגמרא].

ויש שתרצו, הואיל ואין משקה אלא בקינוי וסתירה בעדים, אין מועילה קדמה שכיבת בעל ללא עדים, ואם תאמר הלא אפשר שבא עליה פעמיים, כל פעם בעד אחד, שאין זה יבום ומאריך עדות המיוחדת מועילה בדיני ממונות — יש לומר שלענין השקאת סוטה אין מועילה עדות המיוחדת וכדיני נפשות. (ע' חדושי רעק"א על משניות יבמות רפ"ו; מנחת חינוך שסה,יז. וע' במאירי ריש מסכתין, שיש לדייק מדבריו שבעדי קינוי אין מצטרפים. וכן באר השאגת-אריה דברי הירושלמי, שבקינוי אינם מצטרפים ובסתירה מצטרפים. ע' חזון יחזקאל ריש סוטה).

— לכאורה נראה שגם לדעת הרמב"ם (סוטה ב,ה) שהבא ביאה אסורה מדרבנן אין המים בודקים את אשתו, כגון בא על ארוסתו, אעפ"כ הבא על יבמתו לשם זנות, המים בודקים את אשתו לרבי יאשיה, שהרי כן מבואר בגמרא במה שהעמידו שבא עליה מקודם. ודוחק לומר שאין מדובר בגמרא אלא לישיב המקראות, קודם שחכמים אסרו כלה לבעלה ללא חופה. (ולפירוש אחד בשער המלך שם, מכאן השיג הראב"ד על שיטת הרמב"ם).
וטעם הדבר נראה, שביבמה אין זה נחשב 'עוון', כי מדין תורה כך מצוותו, ואעפ"י שחכמים תקנו מאמר, אפשר שאין נחשב משום כך ביאה אסורה, ושאינו מבוטל ארוסתו בבית חמיו. וצ"ע.

דף כה

הערות בפשט ועיונים

'איבעיא להו: עוברת על דת צריכה התראה להפסידה כתובתה או אינה צריכה... תא שמע...'
הא קינויי מקני לה, למאי, לאו להפסידה כתובתה... — יש סוברים שהתראה זו אין צריך לפרש לה שאם תעבור תפסיד כתובתה, אלא די במה שאומרים לה 'אל תעברי' (כן כתב הרי"א), מובא במשנה-למלך סוטה ב,א. וכן נקט לעיקר הבית-שמואל קטו סק"ז. ולפי זה יש לפרש שקינוי הבעל מועיל כאן מדין התראה, ומפסידה כתובתה מדין 'עוברת על דת'. אך ניתן גם לפרש שהקינוי וסתירה מצד עצמם גורמים להפסד כתובתה, ולא מדין עוברת על דת.

ואולם בשו"ת הרשב"א (תתסד ואילך) משמע כצד הראשון, שכתב להוכיח מסוגיתנו שא"צ התראה בשעת מעשה. וכנראה הבין בפשטות שהקינוי כאן מועיל להפסידה מדין עוברת על דת שהתרו בה. אך מלשון הרשב"א (בח"ד עט) משמע שצריך לפרש לה שמפסידה כתובתה, והרי זה ליתא בקינוי. ויש לומר לפי מה שכתב שם שבדבר מכוער ביותר אין צריך התראה, דכיעורה התראתה, הכי נמי סתירה שלאחר קינוי אין לך דבר מכוער מזה (וכדברי הרמב"ם — אישות כד,טו), הלכך אין צריך התראה.

גם מדברי התוס' בסוגיין מבואר שקינוי הבעל משמש כהתראה (ע' בד"ה שמע). וכ"נ להוכיח מדברי רש"י, שכתב (בד"ה שמחל) דבעיא דמחל על קינוי אתיא באם תמצי לומר' לבעיא דעוברת על דת שאם רצה מקיימה. ואם נאמר שקינוי אינו חשוב התראה, אין הכרח לדבר, כי אף אם אין יכול לקיימה, זהו דוקא בהתראה, כדפשיט לעיל, אבל בקו"ס שמא יכול למחול. ויש לדחות לפי מה שכתבו פוסקים שלענין חיוב לגרשה אין צריך התראה.

ואולם לפי הנ"ל אין מכל זה ראייה לעלמא שאין צריך לפרש בהתראתה הפסד כתובה, כי דוקא כאן היא כמותרית משום דבר מכוער ביותר.

ובאומר בעלה 'איני משקה' או כשבא עליה בדרך, שמפורש במשנה שיש לה כתובה — צריך באור, הלא עוברת על דת היא עם התראה כאמור, ומדוע אם רוצה לגרשה משום שעברה על דת יהודית בסתירתה, חייב לתת כתובה?

ויש לומר, מה טעם אין כתובה לעוברת על דת, משום שחשודה על הזנות, הלכך זו שרוצה להיבדק על ידי המים שטהורה היא, והוא המונעה — נמצא הוא הגורם את הגירושין ולא היא. (משנה למלך ב,א).

לפי טעמו יצא לכאורה, שהעוברת על דת כגון יוצאה וראשה פרוע וכדו', ומלבד זאת גם נסתרה, ובעלה אינו רוצה להשקותה, יש לה כתובה. וזה לא שמענו. אך אפשר שהטעם שבאינו רוצה להשקותה יש לה כתובה, לפי שסתירה כזו שעומדת להתברר בהשקאה אינה נחשבת עבירה על דת, אף כי אסור לה לעשות כן מדאורייתא. והטעם, כפי שכתבו